

DOUĂ GEME ROMANE DESCOPERITE ÎN BISERICA MEDIEVALĂ DIN CARANSEBEȘ

Unul dintre cele mai importante obiective arheologice ale Caransebeșului este biserica medievală din centrul orașului. Monumentul a fost dezvelit de Petru Bona de la Muzeul din Caransebeș¹.

Materialele arheologice descoperite aici interesează nu numai cercetătorii epocii medievale ci și pe cei de epocă romană. O inscripție romană din zidul bisericii atestă funcționarea în sec. II-III p.Chr. în zona Caransebeșului a unui templu al triadei capitoline². Varietatea materialului roman nu constă doar din piese epigrafice sau lapidare, respectiv tegulare. P. Bona semnală în monografia săpăturilor întreprinse la ruinele bisericii medievale, diferite piese de podoabă romane descoperite în criptele din piatră din incinta bisericii, alături de alte bijuterii sau accesorii vestimentare medievale. Defuncții care au purtat aceste piese par a fi personalități de seamă ale vieții religioase și politice din cetatea medievală a Caransebeșului, în epoci succesive, începând din sec. XIII, până în sec. XVII³.

Foarte probabil așa cum indică și materialul arheologic roman (fragmente și inscripții din marmură, cărămizi șampilate, obiecte de podoabă) descoperite aici, a avut loc un jaf sistematic, cu girul autorităților din evul mediu, al necropolelor romane de la *Tibiscum* și Caransebeș, materialul scos fiind refolosit. Bijuteriile au ajuns, evident, în proprietatea familiilor nobiliare, care le vor aprecia rafinamentul artistic și le vor purta. În unele cazuri, suntem îndreptățiți să credem că aceste podoabe romane (inele, cercei) reprezentau cele mai de seamă piese din cadrul bijuteriilor nobililor sau clerului caransebeșan.

Lucrarea de față se oprește asupra a două gеме romane descoperite în criptele din interiorul bisericii medievale din Caransebeș. Tema iconografică a acestora nu a fost însă corect apreciată.

I. (Fig.1). "Inel de argint aurit cu gemă antică reprezentând pe Apollo. Satonul este din două registre, unul având forma de șnur, al doilea având incizii de linii paralele, veriga se îngroașă în partea superioară. Inelul are 10,2 g., iar diametrul verigii de 24,7 mm" (vezi pl. 11/4 după P. Bona⁴). Piesa se păstrează la muzeul din Caransebeș: MC, inv.nr. 14184⁵.

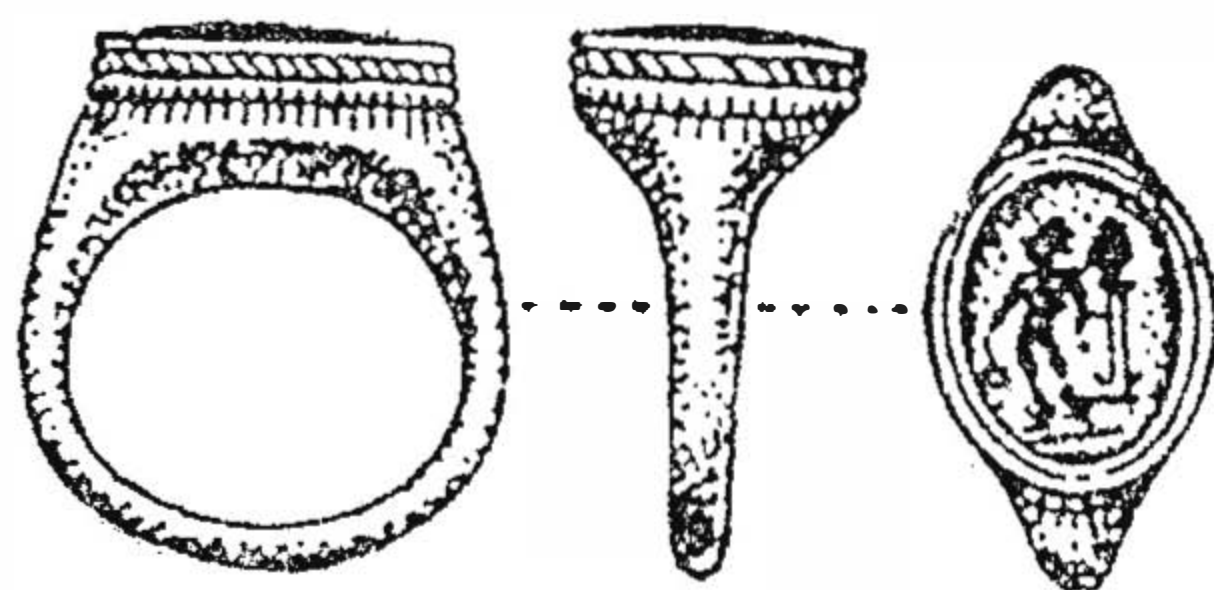

Fig.1. Inel cu gemă reprezentând pe zeul Mercur

II. (Fig.2). "Inel din aur cu gemă antică reprezentând un satir. Inelul are veriga din foaie de aur mai subțire în partea inferioară, cu o casetă adâncită în care este montată gema. Veriga inelului are diametrul de 25,5 mm și o greutate de 5,3 g., diametrul gemei 10,9 mm" (vezi pl.14./2 după P. Bona⁶). Piesa se păstrează la muzeul din Caransebeș: MC, inv.nr. 14169⁷.

Reluând în discuție cele două piese, putem observa următoarele:

¹ P. Bona, *Biserica medievală din Caransebeș*, Caransebeș, 1993; C.C. Rusu, în *Arh.Med.*, 1, 1996, p.204-207.

² I. Piso, în *Ephemeris Napocensis*, V, 1995, p.83-87.

³ P. Bona, *op.cit.*, p.97.

⁴ *Ibidem*, p.74.

⁵ *Ibidem*, p.74, n.62.

⁶ *Ibidem*, p.72.

⁷ *Ibidem*, p.72, n.43.

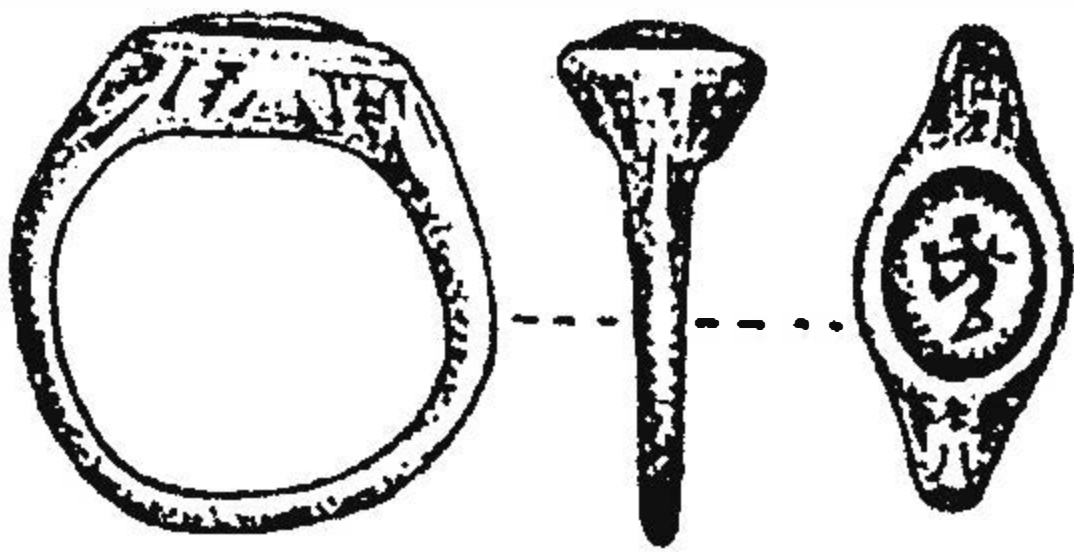

Fig.2. Inel cu gemă reprezentând un Eros înaripat purtând făclii.

Gema din fig.1 poartă gravată pe ea imaginea unui tânăr nud care, prin trăsăturile elegante ale corpului, se apropie de imaginea unui Apollo, cum credea și P. Bona. Trebuie remarcate însă încălțăminte din picioarele divinității, coiful de pe cap și obiectul rotund pe care îl ține atârând în mâna dreaptă, ce duce cu gândul mai degrabă la imaginea zeului Mercur, având sandalele înaripate, *petassos*-ul pe cap și punga de bani în mâna dreaptă, acestea fiind atributele sale principale. În fundal se observă o coloană având probabil o statuie în vârful ei, lucru ce particularizează tematica iconografică a lui

Mercur. O gemă cu această imagine a lui Mercur, dar cu elementele tematice invers poziționate (de exemplu coloana în dreapta lui Mercur), a fost descoperită la *Porolissum*⁸. Trebuie remarcat însă că din punct de vedere artistic piesa porolissensă este mult inferioară celei de la Caransebeș. Pe bună dreptate N. Gudea intuia, pe baza numeroaselor geme apărute în săpătură, existența unui atelier de produs geme la *Porolissum*⁹. Nu este exclus însă ca și piesa noastră să fie un produs mai reușit al acestui atelier.

Gema prezintă o culoare cafenie-negricioasă și este probabil din carneol. Suprafața gravată este ușor bombată spre exterior¹⁰.

Pe gema din fig.2 personajul înaripat poartă în mâinile lui două obiecte sub formă de pateră, cea din mâna sângă având în interiorul ei ceva lunguieț, asemănător unei flăcări. Nu am fi reușit să recunoaștem exact divinitatea dacă nu am fi observat un bronz de tradiție elenistică descoperit la Mahdia în Tunisia, în urma unor săpături efectuate la o epavă grecească scufundată aici pe la anul 100 a.Chr.¹¹. Bronzul, de o frumusețe aparte, reprezintă un Eros înaripat care are în mâna stângă o torță. Genunchii personajului sunt ușor ridicați, artistul încercând să redea poziția de zbor a corpului acestei divinități. Aceleași trăsături pot fi remarcate și în cazul gemei de la Caransebeș. Un alt bronz, mult inferior din punct de vedere artistic celui de la Mahdia, cu un Eros înaripat având două torțe, una aprinsă și una stinsă, a fost descoperit la *Micia*¹². În gliptică, din bibliografia consultată de noi, nu cunoaștem analogii la această reprezentare. Trebuie menționat că piatra din care a fost confecționată gema este de culoare verde deschis, probabil jad și are o formă trapezoidală, baza mică fiind cea afectată gravării¹³.

Ambele piese, după forma lor ovală și ușor convexă, se încadrează cronologic în epoca imperială clasică, sec. II-III p.Chr.

Nu excludem, însă, posibilitatea ca aceste geme să fi fost fabricate la *Tibiscum*, având în vedere că descoperiri de geme s-au făcut și aici, inedite deocamdată, atelierul de sticlărie din *vicus*-ul militar atestând folosirea pietrelor prețioase și semiprețioase, în special a carneolului, la fabricarea mărgelilor¹⁴.

Legat de apariția gemelor în uzul oamenilor din epoca medievală, situația se repetă, ca și în cazul *Romulei*, unde boierii olteni din zonă își pecetluiau documentele folosind inele cu geme antice¹⁵. Este foarte probabil ca și inelele cu gemă de la Caransebeș să fi fost folosite tot ca inele-sigiliu.

Despre simbolistica imaginilor de pe geme trebuie să ne abținem la vreun comentariu, ea fiind la latitudinea purtătorului inelului atât în antichitate cât și în evul mediu.

CĂLIN TIMOC
Universitatea de Vest
Timișoara

⁸ L. Țeposu-Marinescu, E. Lakó, *Catalogul colecției de geme romane*. Zalău, 1973, p.6 (nr.16). p.26-27 (nr.16).

⁹ N. Gudea, în *ActaMN.*, XIII, 1989, p. 201-202

¹⁰ P. Bona, *op.cit.*, pl.20.

¹¹ H. Hiller, în *Das Wrak. Der antike Schiffsfund von Mahdia*, I, Köln, 1994, p.515-523.

¹² C. Pop, în *Sargeția*, IX, 1972, p.696-70.

¹³ P. Bona, *Valorificarea noilor cercetări în domeniul istoriei naționale*. Caransebeș, 1989, p.15-20.

¹⁴ D. Benea, în *Annales du 13^e Congres de l'Association internationale pour l'histoire du verre*, Lochem, 1996, p.193-200.

¹⁵ C.M. Tătulea, *Romula*, București, 1994, p.96-97.

**ZWEI ANTIKE GEMMEN GEFUNDEN IN DER
MITTELALTERLICHE STIFTKIRCHE AUS CARANSEBEȘ**

ZUSAMMENFASSUNG

Die antiken Gemmen wurden in den Grabmälern der mittelalterlichen Stiftkirche aus Caransebeș gefunden. Der erste Gemme aus Karneol stellt vielleicht Mercurius dar. Der Verfasser P. Bona nahm an, die Kleinfigur stelle Apollo dar.

Die zweite Gemme aus grünem Stein, Jade vielleicht, stellt einen fliegenden Eros mit Fackeln in den Händen dar. P. Bona, nahm an, als er das Schmuckstück publizierte, die Darstellung sein ein Satyr. Chronologisch gehören beide Gemmen dem II.-III. Jhr.n.Chr. an.

VERZEICHNIS DER ABBILDUNGEN

- Abb. 1. Ring mit Gemme mit einer Darstellung des Gottes Mercurius
Abb. 2. Ring mit Gemme mit einer Darstellung des fackeltragenden Eros.